

KRISTER WAHLBÄCK: *Finlandsfrågan i svensk politik 1937—1940*. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1964. 464 sivua.

Tietyn poliittisen prosessin tutkijalla on valittavanaan ainakin kaksi perusvaihtoehtoa. Hän voi antaa arvoa tämän prosessin ainutlaatuisuudelle ja pyrkiä lähinnä historiantutkimuksen keinoin rekonstruoimaan sen. Toisaalta hän voi asettaa sen laajempiin yhteyksiin ja etsiä siinä piileviä yleisiä piirteitä. Jälkimmäinen lähestymistapa on sosiaalitieteissä yleisin. Kumpi lähestymistapa valitaan, riippuu, paitsi siitä mitä akateemista oppiainetta kyseinen tutkija edustaa ja millainen suuntaus tällä alueella missäkin vallitsee, myös suuressa määrin hänen henkilökohtaisista intresseistään ja aineiston laadusta.

Se lähestymistapa, jonka Tukholman yliopiston valtio-opin dosentti Krister Wahlbäck on valinnut viime syksynä ilmestyneessä väitöskirjassaan, on historiallinen. Siinä on sen voima ja heikkous. Aihe, Ruotsin ulkoasiainjohdon suhtautuminen Suomeen ja sen kanssa suoritettavaan ulkopoliittiseen yhteistyöhön toista maailmansotaa edeltäneenä aikana, on saanut vankan, monipuolisen ja realistisen kuvauksen. Mutta samalla lukija jätetään eräänlaiseen jännitystilaan kirjan suljettuaan: mikä tässä faktojen ja detaljien vyöryssä oli oleellisinta, missä kulki punainen lanka?

Itse asiassa punaisen langan etsimiseen sinänsä saattaisi sisältyä sellainen vaara, että se «tehtäisiin», ts. nähtäisiin johdonmukaisuutta ja syyhteyttä siellä, missä sitä ei todellisuudessa ole. Ruotsin ulkopoliitikassa tuskin oli muuta pitkäjännitteisyyttä ja suunnitelmallisuutta noina aikoina kuin uskollisuus yli sata vuotta jatkuneelle liittoutumattomuuden linjalle.

Sen sovittaminen jonkin etukäteen asetetun mallin puitteisiin voisi johtaa liialliseen yksinkertaistamiseen ja todellisuudelle tehtyyn väkivaltaan. Joskus tuntuu kuin Wahlbäckia ohjaisi samanlainen vastenmielisyys teoreettisia konstruktioita kohtaan kuin useimpia hänen sankareistaan, Ruotsin ulkopolitiikasta noina aikoina vastuullisia henkilöitä, jotka mieluummin antoivat kehityksen mennä omia latujaan ja tekivät päätöksiä vain kunakin hetkenä vallitsevaa tilannetta ajatellen, sitoutumatta mihinkään tulevia päätöksiä rajoittaviin pitkän tähtäimen suunnitelmiin. Kirjoittaja pysyy turvallisesti tosiasioiden pohjalla ja kuvaa niiden avulla sitä, mitä hän nimittää päätöksentekoprosessiksi.

On syytä omistaa huomiota niille ilmeisille syille, miksi Wahlbäck on katsonut kohtuulliseksi rajoittua tähän. Hänen tutkimuksensa kuuluu niihin tekijänsä rakkaisiin lapsiin, jotka ovat laajentuneet ensin «magisteravhandlingista» lisensiaattityöksi ja sitten väitöskirjaksi. Useiden vuosien aikana kerätty lähdemateriaali, johon sisältyy suurin osa Ruotsin ulkoministeriön arkiston tuota aikakautta valottavaa aineistoa, runsaasti haastatteleamalla saatua muistitietoa ja — mikä erityisesti herättää huomiota — yksityisten henkilöiden päiväkirjojen ja muistiinpanojen antamaa *inside informationia*, on paisunut suorastaan jättiläismäiseksi. Väitöskirjatyöhön kohtuullisesti käytettävissä oleva aika on kulunut jo niiden sulatteleamiseen. Lisäksi tekijä ilmoittaa katsoneensa eräänlaiseksi velvollisuudekseen julkaista tärkeimmät osat siitä salaisesta materiaalista, jonka hän ensimmäisenä on saanut käyttöönsä.

Wahlbäckin *let the facts speak for themselves*-linja ei kuitenkaan joka suhteessa ole onnellisin. Se johtaa eräisiin dispositiovaikeuksiin, mitkä ilmenevät mm. siinä, että hänen on täytynyt valita lukujensa aiheiksi milloin tietyn asiakysymyksen käsittely alusta loppuun, milloin jokin tärkeä ajankohta yleensä. Vaikka näin pitäisi jokseenkin hyvin pystyä välttymään toistolta, ilmenee se heikkous, että hänen täytyy pidättyä alkuluvuissa eräiden seikkojen käsittelystä, ottaakseen ne, kuten hän sanoo, «laajempaa taustaa» vasten tarkasteltuina esille lopussa.

Tärkeämpää on kuitenkin, että Wahlbäckin esitys kaipaisi monin kohdin yksinkertaistamista ja selventämistä. Lukija ei voi olla paikoitellen väsymättä hänen tapaansa esitellä monilla sivuilla tietyn asian käsittelyä tietyssä vaiheessa, joutuakseen vain huomaamaan, että heti sen jälkeen seuraa esitys saman asian samantapaisesta käsittelystä esim. viikkoa myöhemmin (tämä koskee esim. interventiokysymyksen käsittelyä alkuvuodesta 1940). Keskittymällä muutamaan päätekijään ja myös erottamalla niiden osuuden tarkastelun esim. erilliseksi alaluvuksi tekijä olisi varmaankin saanut paljon helpommin sulateltavan kokonaisuuden aikaan, olkoonkin että hän joskus olisi menettänyt jotakin siitä eri tasojen tapahtumia tar-

kastelevan esityksen kiinteydestä, johon hän sanoo tähtäävänsä. Ero kronologisen ja systemaattisen esityksen välillä ei kuitenkaan ole aina pelkkä dispositiokysymys. Lähtemällä alunperin laajemmista näkökulmista, pyrkimällä käsittelemään aihettaan teoreettisemmin tekijä olisi mahdollisesti päässyt ikäänkuin «suojaavan välimatkan» päähän yksityisistä faktoista ja löytänyt ongelmanasetteluja, joilla olisi laajempaa mielenkiintoa kuin niiden todistusarvo kahden maan suhteiden laadusta tiettyinä aikakautena. Erityisen arvokasta olisi ollut, jos tekijällä olisi ollut ainakin jonkinlainen teoreettinen viitekehys, jota toiset tutkijat voisivat soveltaa vastaavanlaisissa tutkimuksissa, jolloin päästäisiin vähitellen vertailevaan tutkimukseen.

Toisaalta on myönnettävä, että Wahlbäckilla on oma vastaansanomaton «ulkopoliittinen realisminsa». Hänen tapaansa käsitellä politiikantekoa leimaa hänen tarkkasilmäisyytensä sen inhimilliselle, psykologiselle puolelle. Hän saattaa viehättyä pitkästi kuvaamaan avainhenkilönsä, pääministeri P. A. Hanssonin joviaalia tapaa luovia eri näkökohtien välillä valitakseen lopulta aina vähiten riskejä sisältävän, tai yleisesikunnan päällikkö Ehrensvärdin temperamenttista reagointia suomalaisten suhtautumiseen eräissä Ahvenanmaan-kysymyksen vaiheissa, samoin kuin kuninkaan halua välttämättä kantaa kortensa kekoon antamalla talvisodan aikana julkilausuman, jonka arvosta syntyi hallituksessa erimielisyyttä. Tälliset pikkupiirteet saattavat välähdyksenomaisesti valaista koko «päätöksentekoprosessin» luonnetta sattuvammin kuin mitä ehkä voitaisiin saada aikaan sivumäärillä abstraktista pohdiskelua. *Grav ist alle Theorie...*

Wahlbäckin teos jättää voimakkaan vaikutelman siitä, mikä ihmesuoritus sekä Suomen että Ruotsin ulkoasiainjohdolta olisi ollut, jos sotilailista yhteistyötä olisi saatu aikaan. Kuten P. A. Hansson totesi, tiukan liittoutumattomuuden edut olivat liian ilmeisiä «rauhanitsekkäille» ruotsalaisille, että millään aktiivisella Suomen-politiikalla olisi ollut sisäpoliittisia edellytyksiä. Ruotsin konkreettinen Suomen-kysymys oli ehkä joitakin talvisodan kriittisimpiä hetkiä lukuunottamatta vain Ahvenanmaan-kysymys, joka yhtä hyvin olisi voinut olla Wahlbäckin otsikkona. Kun sotilaalliset yhteistyösuunnitelmat Ahvenanmaankin suhteen raukesivat, voidaan vain todeta, millä alueella pohjoismaisen yhteistyön ilmeisimmät rajoitukset ovat. Tässä suhteessa Wahlbäckin teos onkin erityisen todistusarvoinen. Merkillistä on muuten todeta, miten tämä yhteistyö itse asiassa väliaikaisesti saavutti tarkoituksensa: molempien maiden ulkopoliittikan johtojen tärkeimpiä tavoitteita oli saksalaissuuntauksen heikentäminen Suomessa, ja siihen joka tapauksessa päästiin.

Kirjoittajalle on ilmeisesti asioihin perinpohjaisesti syventyessään syntynyt eräänlainen hiljainen mielikuva siitä, mitkä tekijät ja ketkä

henkilöt vaikuttivat «edistävästi» tai «epäedullisesti» Ruotsin Suomen-politiikkaan, ts. siitä, miten kaiken «olisi pitänyt» käydä. Tämä on aiheuttanut joidenkin sellaisten arvostavien ilmauksien pujahtamista hänen teokseensakin, jotka väitöskirjayhteyksissä ovat harvinaisia. Selväsanaismat kohdistuvat ulkoministeri Rudolf *Holstiin*, joka leimataan «sekavaksi» ja «vaarattomaksi vastapeluriksi» Ahvenanmaan-politiikassaan. Holstilla ja hänen työtovereillaan ja seuraajallaan oli kuitenkin omat vaikeutensa, mitä sekavuuteen tulee: ainoa Ruotsin hallituksen jäsen, jonka asenne Suomen-kysymyksessä jossakin määrin selvisi ennen aivan talvisodan aattoa, oli epämääräisistä lausunnoistaan kuuluisa *Sandler*, ja hän oli se joka ei nauttanut luottamusta! — Tasapuolisuuden nimissä on mainittava, että peioratiivisia epiteetteja lankeaa kyllä ahvenanmaalaisten ja eräiden Suomen-politiikkaan negatiivisesti suhtautuneiden ruotsalaispiirien osallekin.

Wahlbäckin tutkimus lienee perusteellisimpia olemassaolevia esityksiä meistä vieraan näkeminä ja sellaisena erittäin avartavaa luettavaa (Ruotsin osalta sille on välitöntä jatkoa Rein Marandin lehdistötutkimus «Naapurin silmin»). Kun teos ilmeisesti tulevan syksyn aikana ilmestyy suomeksi, saavat laajemmatkin suomalaispiirit tilaisuuden heijastella itseään siitä.